

ва хвиля, 1958. – 318 с.

9. Шкільник М. Україна у боротьбі за державність в 1917–1921 рр. Спомини і роздуми. – К.: ТОВ “Вид-во «Кліо»”, 2016. – 512 с.

КОНСТИТУЦІЙНІ ПРИНЦИПИ ЗДІЙСНЕННЯ СУДОЧИНСТВА В УКРАЇНСЬКІЙ НАРОДНІЙ РЕСПУБЛІЦІ

НЕСТОР Яна Володимирівна,
*здобувач кафедри конституційного
права Київського національного
університету і.м. Т. Шевченка*

Конституційні принципи здійснення судочинства є основоположними засадами судового розгляду, відповідно до яких здійснюється процесуальна форма розгляду справи судом.

Перелік сучасних конституційних принципів здійснення судочинства в якості його основних засад міститься у ч. 2 ст. 129 Конституції України, серед яких: рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом; забезпечення доведеності вини; змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості; підтримання публічного обвинувачення в суді прокурором; забезпечення обвинуваченому права на захист; гласність судового процесу та його повне фіксування технічними засобами; розумні строки розгляду справи судом; забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках – на касаційне оскарження судового рішення; обов’язковість судового рішення [1].

Історичні передумови розвитку і становлення конституційних принципів здійснення судочинства пройшли довгий і складний шлях. Дослідження їх становлення і розвитку є надзвичайно актуальним і має здійснюватися у нерозривному поєднанні аналізу розвитку відповідного матеріального та процесуального законодавства.

За української державності 1917-1918 рр. судочинство здійснювалося згідно з актами законодавства попередніх режимів. Однак відповідні нормативно-правові акти діяли з урахуванням нових політичних умов і особливостей державного устрою.

Починаючи з березня 1917 року і до квітня 1918 року, коли на більшій частині території України влада була підконтрольною Центральній Раді, робилися спроби реформувати судочинство на основі принципів, притаманних кращим європейським традиціям [2, с. 51].

Третій Універсал Центральної Ради, проголошений 20 листопада 1917 року, встановлював, що суд на Україні повинен бути справедливим, відповідним духові народу [3, с. 106]. У той же час на території України діяльність судових органів було приведено у відповідність з першою редакцією царських судових статутів 1864 року. Це сприяло впровадженню в життя таких принципів правосуддя, як незалежність суду, незмінність суддів, функціонування інституту присяжних засідателів, гласність та рівність сторін [4, с. 69].

29 квітня 1918 року Центральна Рада прийняла Конституцію України – «Статут про державний устрій, права і вільності УНР» [5, с. 73-79]. У Розділі VI Конституції «Суд Української Народної Республіки» були врегульовані питання судоустрою і судочинства.

Судова влада стала незалежною від виконавчої та законодавчої гілок влади, а судоч-

ві рішення вже не вправі були змінити ні законодавчі, ні адміністративні органи влади (стаття 63). Вищою судовою інстанцією республіки проголошувався Генеральний Суд, який обирався Всенародними Зборами – парламентом і виконував роль касаційної інстанції щодо інших судів, а також найвищої інстанції у справах нагляду за судовими установами. Водночас він не міг бути судом першої та другої інстанцій, а також виконувати функції адміністративної влади. Поряд з цим проходив процес створення апеляційних судів на базі колишніх судових палат царської Росії [2, с. 53].

Крім визначення поняття судової системи УНР, компетенції різних ланок судової влади, способу здійснення судочинства на конституційно-правовому рівні було зафіксовано ряд фундаментальних принципів організації та функціонування судової влади в Україні. До них було віднесено:

- принцип незалежності суду, який прямо забороняв втручання в діяльність суду з боку будь-яких органів державної влади;

- принцип гласності та публічності (стаття 61 встановлювала: «поступовання в суді має бути прилюдним і усним»);

- принцип виключності судової влади (його було зафіксовано в статті 62, згідно з якою вся влада в межах цивільного, кримінального та адміністративного судочинства могла здійснюватись виключно відповідними судами без права делегування своїх функцій іншим органам державної влади);

- принцип обов'язковості судових рішень (причому стаття 63 прямо передбачала неможливість зміни чи призупинення судових рішень постановами чи іншими нормативно-правовими актами законодавчої чи виконавчої влади);

- принцип рівності всіх перед судом та законом.

Вищевказані прогресивні ідеї так і не вдалося реалізувати, оскільки у день прийняття Конституції УНР 29 квітня 1918 року було проголошено Українську державу. До влади в Україні прийшов гетьман П. Скоропадський. Законом «Про тимчасовий державний устрій України» було встановлено, що тимчасово «влада управління належить виключно до Гетьмана України» [5, с. 84]. Генеральний суд було проголошено вищою судовою інстанцією, а також «вищим охоронителем і захисником закону» [6, с. 330].

Українська Гетьманська Держава проіснувала з 29 квітня до 14 грудня 1918 року. Після падіння гетьманського режиму українська державність була відроджена у вигляді Української Народної Республіки на чолі з Директорією. Однак нового офіційного законодавчого закріплення того часу система конституційних принципів здійснення судочинства не отримала.

Окрім конституційно-правових актів, які набули юридичної сили, необхідно звернути увагу й на ряд важливих документів, що так і залишилися лише проектами. Безумовний інтерес для науки конституційного права являє собою проект урядової комісії з вироблення Конституції Української Держави 1920 року, в розділі восьмому якого «Суд» (статті 136-143) містився доволі розгорнутий виклад основних конституційно-правових принципів організації та функціонування судової влади. Серед них було закріплено:

- принцип підпорядкування суду лише закону (містив в собі одразу три важливі складові конституційні елементи: заборона для будь-яких органів державної влади втручатись в процес відправлення правосуддя; заборона суду переглядати або приймати закони; право суду визначати рівень відповідності тих чи інших нормативно-правових актів, які приймаються органами державної влади, чинному законодавству);

- принцип публічності та гласності судового розгляду;

- принцип незалежності судової влади та суддів при виконанні ними своїх

обов'язків;

- принцип обов'язковості судових рішень;
- принцип забезпечення права на оскарження судового рішення;
- принцип виключності судової влади [5, с. 146].

Також слід згадати проект Конституції (Основних Державних Законів) УНР 1920-1921 рр., розроблений О. Ейхельманом. Відповідно до нього, в Україні мали діяти чотири гілки державної влади: законодавча, виконавча, судова та контрольна. В цьому проекті О. Ейхельмана було зроблено особливий наголос на необхідності систематизації принципів судової влади. Зокрема, він чітко співвідносив такі три принципи як виключність, незалежність та обов'язковість рішень судової влади. Заперечення будь-якого з них, на думку цього правознавця, призводить й до заперечення чи вихолощення змісту інших принципів. Що ж до інших принципів судової влади (в першу чергу, це принципи функціонування судової влади), то вони виводились із загального визначення тих цілей, що ставляться перед судовою владою, адже розв'язання правових суперечок можливе лише в таких умовах, коли судова влада діє неупереджено, її рішення мають вмотивований характер, коли вона є законною і підкорюється тільки закону, коли в судовому процесі забезпечується принцип рівності всіх перед законом і судом [5, с. 149-219; 7, с. 62].

Невід'ємною частиною українського державотворчого процесу, а також законотворення є правові акти Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР), яку було проголошено 9 листопада 1918 р. У структурі уряду – Державного секретаріату – було створено Міністерство юстиції. Судова система Республіки будувалася на засадах виборності його населенням і територіально збігалася з адміністративним поділом республіки. Діяло 12 окружних та 130 повітових судів. У судочинстві знайшли закріплення принципи гласності, змагальності, право на захист тощо. Але у 1923 році, внаслідок приєднання Галичини до Польщі, процес становлення незалежного судочинства на території Західної України, зупинився, а судові органи були трансформовані у польську систему судочинства [2, с. 55].

Таким чином, аналіз історико-правових документів дозволяє дійти висновку, що положення Конституції УНР, а також її проектів щодо судової влади, зокрема конституційних принципів здійснення судочинства, стали значним досягненням вітчизняної правової думки.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Гринюк В. О. Принцип незалежності суддів і підкорення їх тільки закону в кримінальному процесі України: дис.... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Гринюк Володимир Олексійович. – К.: Київський Національний Університет імені Тараса Шевченка, 2004. – 228 с.
3. Україна в ХХ столітті: Збірник документів і матеріалів (1900-1939) / Упор.: А.Г. Слюсаренко, А.О. Буравченков, Н.І. Миронець та ін. – К., 1997. – 448 с.
4. Мироненко О.М. Світоч української державності / О.М. Мироненко. – К., 1995. – 328 с.
5. Конституційні акти України. 1917-1920. Невідомі конституції України. – К.: Філософська і соціологічна думка, 1992. – 272 с.
6. Судова влада в Україні: історичні витоки, закономірності, особливості розвитку / За ред. І. Б. Усенка. – К.: Наукова думка, 2014. – 501 с.

7. Дрягіна Т.Б. Конституційні принципи організації і функціонування судової влади в Україні: дис.... канд. юрид. наук: 12.00.02 / Дрягіна Тетяна Борисівна. – Остріг: Національний університет «Острозька академія», 2011. – 206 с.

ВІЙСЬКОВИЙ ЧИННИК ДЕРЖАВНОГО БУДІВНИЦТВА У ПЕРІОД УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ

ПАНЕЙКО Мар'яна Миколаївна,
*студентка юридичного факультету
Тернопільського національного
економічного університету*

Для українців упродовж тисячолітньої історії найголовнішим чинником був військовий. Аналіз наукових джерел вказує, що українське військо виникало раніше чим держава. Саме особливостями в українців було те, що в більшості випадків військо виступало творцем держави.

У цьому плані М. Кравчук зазначив: «Військове будівництво завжди було важливою складовою частиною власного державотворення. Особливо такий підхід став ключовим у сучасному державному житті України, в період, коли сусідня держава розпочала неоголошене посягання на український суверенітет і анексувала Автономну Республіку Крим та частину Луганської й Донецької областей». Значимість війська у державотворенні він підтверджує словами І. Сюдюкова, який вказав: «Здатність давати відсіч агресивній силі була й в осяжному майбутньому залишиться основною запорукою вільного розвитку кожного народу і держави. І дії Путіна якнайкраще доводять це, за всієї безмежної поваги до пацифістських ідей. ...Саме про це свідчить і вся історія України (від києворуських часів до козаччини і до наших днів, днів Вітчизняної війни за Україну, за визначенням Президента П. Порошенка)» [4, с. 23].

Цілком логічною є думка М.В. Кравчука, що фактом підтвердження ролі і значимості армії у суспільному розвитку і державотворенні є пацифістська політика Української Центральної Ради на початку ХХ ст. Зокрема він зауважив: «Проігнорувавши прагнення мільйонів українців, солдатів Першої світової війни (українських селян та інтелігенції в шинелях) і лідерів-самостійників на чолі з М. Міхновським, створити власну армію, політичний провід УЦР не зміг мобілізувати народ на захист права нації на самовизначення, відродженої національної держави від завойовників і, в першу чергу, від північного сусіда, і це призвело до її втрати. За той політичний прорахунок державників українці пізніше заплатили життям десятків мільйонів своїх кращих синів і дочок. Жаль, але через сто років трагічний урок повторився, коли сучасна Україна внаслідок ігнорування розбудови власних збройних сил не змогла захистити територіальної цілісності, державного і національного суверенітету і тому зазнала та зазнає великих матеріальних, духовних втрат, а найцінніше – тисячі життів своїх громадян і в підсумку – душевного розчарування і смутку мільйонів українців» [4, с. 23].

Особливостям функціонування Української Центральної Ради, а також військовому чиннику державного будівництва в даний період присвячені роботи таких авторів: